

wilden nog wel op de oude voet doorgaan, maar dan alleen op voorwaarde dat de anderen 'hun verwoesten van 't vroeger opgebouwde' niet afkeurden. Dat laatste kón De Groot evenwel niet laten. Toen Amshoff op 24 december Jezus 'à la Strauss' preekte en de hoogleraar in de kerk zat, was deze, die spanning dikwijls lichamelijk beleefde, er letterlijk ziek van geworden. Wat Amshoff verkondigde was namelijk precies wat hij in een van zijn eerste preken in Ulrum bestreden had. Op de eerste kerstdag van 1826 had De Groot 'het wonder van 's Heeren geboorte' verdedigd tegen bezwaren van verlichte gemeenteleden en hij stond daar nóg achter.⁸

De stap van Muurling had voor De Groot ook ingehouden dat hij er nu binnen de faculteit in feite alleen voor kwam te staan om de goede koers te bewaren. De inbreng van Pareau, de eigenlijke systematicus van de vriendenkring, stelde na diens valpartij in januari 1860 - een val met haast symbolische betekenis - weinig meer voor. Nog eer 1866 ten einde was zou hij, De Groots Jonathan, sterven. Hun beider leerling E.J. Diest Lorgion, die Pareau sinds 1860 ten dele verving, helde, hoewel hij lid van het gezelschap was gebleven, sinds 1864 ook steeds meer naar de moderne opvattingen over.⁹ Kort na zijn verjaardag in oktober 1865 schreef De Groot aan zijn zoon: 'werkende en biddende hoop ik mijn overigen diensttijd op de voorposten te volbrengen. Prettig is het zijn dáár niet. Met mijne natuur strijdt het eigenlijk. Tegen mijn zin ben ik telkens vooraangeplaatst'. Van deze zoon ging De Groot steeds meer steun ondervinden. Meer dan van zijn zwager Van Herwerden en andere reeds oudere vrienden verwachtte hij van deze jongere theoloog een kritisch oordeel over zijn arbeid. Van het moment dat C.P. Hofstede de Groot in 1858 de strijd tegen C. Busken Huets *Brieven over den Bijbel* aangeboden had, waren vader en zoon steeds nauwer gaan samenwerken.¹⁰

Een ecclesia pressa

'Wetenschappelijk is hij een prul, zedelijk een verrader, maar - letterkundig een baas, en door zijn stijl vindt zijn onzin ingang', zo oordeelde senior in het begin 1859 over Huet.¹¹ Hij en zijn zoon hadden echter het veldwinnend modernisme én de herlevende orthodoxie niet kunnen keren. 'Uwe school

8. P. Hofstede de Groot aan C.P. Hofstede de Groot, z.p., z.d. (fragmenten; wsch. eind dec. 1865 en begin jan. 1866); Archief Hofstede de Groot 30 (blad 34). P. Hofstede de Groot, *Dankrede na veertigjarige Evangeliedienst*, den 16 December 1866 gehouden, Groningen 1867, m.n. 22.

9. 'Mijn Jonathan is op aarde niet meer'; P. Hofstede de Groot aan C.P. Hofstede de Groot, z.p., z.d. (fragment; 27-10-1866); Archief Hofstede de Groot 30 (blad 8); P. Hofstede de Groot, 'L.G. Pareau als man der wetenschap'; *Waarheid in Liefde* 1867, 103-139, m.n. 111v.

Zie voor Lorgion: J.B.F. Heerspink, *De Godgeleerdheid en hare beoefenaars aan de Hoogeschool te Groningen II*, Groningen 1875, m.n. 495-497.

10. P. Hofstede de Groot aan C.P. Hofstede de Groot, z.p., z.d. (fragment; kort na 8-10-1865) en brieven 13-10, 14-11, 23-11-1858, 10-3-1861; Archief Hofstede de Groot 30 (blad 4), 4b en 4c.

11. P. Hofstede de Groot aan O.C.S. Star Numan-van Swinderen, 30-3-1859; Archief Star Numan 106/4; Gemeente Archief Groningen.